

DOI : 10.33274/2079-4835-2020-20-1-76-83

УДК 347.78 (045)

Зінченко В. М.,
канд. пед. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272

Безпалько К. М.,
студентка

e-mail: bezpalko_km@donnuet.edu.ua

СУТЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА:

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Zinchenko V. M.,
PhD in Pedagogical
sciences,
Associate Professor
Bezpalko K. O.,
Student

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272
e-mail: bezpalko_km@donnuet.edu.ua

THE ESSENCE OF COPYRIGHT:

KEY CONCEPTS AND FUNDAMENTAL PRINCIPLES

***Мета** — з'ясувати суть авторського права, а саме його ключові поняття та основні положення, визначити механізми та інструменти його охорони в Україні.*

***Методи.** Теоретичний аналіз та синтез літератури з досліджуваної проблеми; практичний відбір фактичного матеріалу, на основі якого будуть сформульовані висновки про суть авторського права, його ключові поняття та основні положення, механізми та інструменти його охорони в Україні.*

***Результати.** XXI століття вважається початком новітньої ери — ери глобальних технологій, високої інформатизації та механізації, динамічного зростання та розвитку в економіці. У цьому столітті людське суспільство головну роль приділяє саме інтелектуальному продукту, що входить в основу економіко-правової категорії «інтелектуальна власність» (ІВ).*

На основі дібраного фактичного матеріалу можна зробити висновок про те, що сьогодні динамічний розвиток будь-якої сфери діяльності людини (культура, промисловість, агропромисловий комплекс, охорона здоров'я тощо) неможливий без належного науково-технічного забезпечення та духовних надбань суспільства. Вони тісно пов'язані та взаємозалежні між собою. Тому проблема належного використання інтелектуального потенціалу суспільства і нації загалом потребує постійної уваги та підтримки з боку держави.

Наявність сучасної системи правової охорони ІВ в Україні сприяє збереженню і збагаченню науково-технічного потенціалу держави, розвитку національної економіки та міжнародної торгівлі, залученню іноземних інвестицій до економіки країни, зокрема у вигляді новітніх технологій, входженню України до світового ринку інтелектуальної власності як рівноправного партнера.

Норми авторського права разом з положеннями про суміжні права складають єдиний інститут права ІВ — інститут авторського права та суміжних прав.

З об'єктивного погляду авторським правом вважають сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що виникають під час створення та використання творів мистецтва, науки та літератури.

Із суб'єктивної точки зору авторське право являє собою особисті немайнові та майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням творів науки, літератури та мистецтва особами, яким вони належать та охороняються законом.

Відомо, що авторське право виникає вже від моменту створення твору. Таким моментом вважають прояв твору на матеріальному носії так, щоб він став загальнодоступним для розуміння й іншим особам.

Ключові слова: авторське право, інтелектуальна власність (ІВ), об'єкти авторського права, суб'єкти авторського права, особисті немайнові права, майнові права автора.

Постановка проблеми. Нині науково-технічна, літературна та мистецька діяльність є головними напрямками духовної творчості народу та не регулюються безпосередньо цивільним правом, тому що процес художньої та науково-технічної творчості лишається за межами дії його правових норм та не працює належним чином.

Актуальність даної наукової статті зумовлено тим, що авторське право є частиною цивільного права й спрямоване саме на захист ІВ будь-якої творчої діяльності людей, також воно є одним із суттєвих чинників сприймання кожної держави, як високоцивілізованого суспільства не лише на папері, але й у реальному житті. Сьогодні авторське право вважають одним із прав, що є досить вагомим для кожної розвиненої держави, а зокрема і для України, тому що воно має поширення на ті чи інші результати творчої діяльності й виникло саме через необхідність захисту та охорони прав авторів наукових, літературних та мистецьких творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Творча діяльність або просто творчість — це діяльність, унаслідок якої народжується щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю» [3, с. 20].

Інтелектуальна і творча діяльність — це розумова діяльність. У такому аспекті ці два види діяльності збігаються. Але не будь-яка розумова діяльність є інтелектуальною чи творчою. Людина може розумово працювати, але творчого результату не досягти. Слід мати на увазі й те, що розумовою діяльністю займається багато людей і з розвитком суспільства їх стає дедалі більше. Це – вчені, інженери, вчителі, лікарі та ін. Творчість, унаслідок якої з'являється щось нове, властива далеко не всім. Отже, інтелектуальна діяльність відрізняється від творчої тим, що її результати неодмінно стають об'єктами правової охорони. Далеко не всі результати творчої діяльності стають об'єктами інтелектуальної власності і, отже, об'єктами правової охорони [3, с. 21].

Розвинені країни світу успішно співпрацюють між собою в економічній, політичній та культурній сферах суспільного життя, своєю чергою, завдяки належному забезпеченню та передбаченню актуальних правових норм згідно з сучасними умовами життя, а також захисту саме авторського права.

Серед джерел авторського права передусім слід назвати Цивільний кодекс України, Закони України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2001 р., «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 р., «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.2002 р., постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав» від 18.01.2003 р. № 72 та «Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27.12.2001 р. № 1756 тощо [2, с. 31].

Окремі аспекти даного наукового дослідження в різні періоди розглядали відомі закордонні та вітчизняні науковці й вчені, серед них: О. Орлюк, О. Денисюк, О. Олійник, Г. Андрощук, О. Бутнік-Сіверська, С. Волков, Т. Рудник, О. Штефан, В. Фучеджі, І. Близнець, В. Калятин, Н. Макогонова, Л. Бенглі, Б. Шерман та ін.

Мета статті — з'ясування суті авторського права, а саме його ключових понять та основних положень, механізмів та інструментів його охорони в Україні.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати стан опрацювання досліджуваної проблеми в науковій літературі;
- 2) визначити об'єкти та суб'єкти, головне завдання, основні положення та базові принципи авторського права;
- 3) підібрати фактичний матеріал для дослідження даної теми, упорядкувати та зобразити його;
- 4) розглянути особливості охорони авторського права в Україні;
- 5) зробити висновки до дібраного матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Авторське право — це юридична концепція, яка надає авторам і виконавцям контроль над деякими видами використання їхніх творів протягом певного періоду часу, обмежуючи коло осіб, які можуть копіювати, змінювати, виконувати їхні твори, або використовувати їх у складі інших творів» [1, с. 17].

Завданням авторського права є створення найсприятливіших правових умов для творчої діяльності, забезпечення доступності результатів цієї діяльності для всього суспільства. Основним його принципом є поєднання інтересів автора та інтересів усього суспільства. Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» дозволяє вільне використання випущених у світ творів без дозволу автора, але в межах закону (статті 15–19). Авторське право проголошує і забезпечує широкий захист особистих немайнових і майнових прав авторів [2, с. 31].

Економічна мета авторського права та суміжних прав полягає у забезпеченні:

- авторам та артистам-виконавцям — винагороди;
- виробникам продукції культури — задовільний дохід від їхніх капіталовкладень, тобто окупність.

«У Директиві Європарламенту (травень, 2001 р.) «О гармонизации некоторых аспектов авторского права и смежных прав в информационном обществе» йдеться про те, що захист об'єктів авторського права та суміжних прав має велике значення з погляду культури. Щоб автори та актори-виконавці могли здійснювати творчу діяльність, вони повинні отримувати винагороду за використання їх творів, а виробники за рахунок доходів матимуть можливість фінансувати подальше виробництво. Дохід, що відповідає капіталовкладенням, може бути забезпечений лише за належного рівня охорони авторських та суміжних прав» [4, с. 50].

Відповідно до статті 8 Закону України «Про авторські права і суміжні права»:

1. Об'єктами авторського права є твори в галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;

- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів, зазначених у п. 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові;
- 16) тексти перекладів для дублювання, озвучування, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- 17) інші твори [5].

Охороняється також і частина твору, яка може використовуватися самостійно, зокрема, оригінальна назва.

Приклад: у 1999 р. спадкоємці О. Толстого погрожували Московській кондитерській фабриці «Красный октябрь» судовим позовом за незаконне використання назви найвідомішої казки письменника «Золотой ключик или Приключения Буратино» як назву ірисок «Золотой ключик». До судового процесу не дійшло: було підписано угоду про авторську винагороду.

«Основні критерії захисту творів (для захисту прав у суді):

1) новизна (іноді оригінальність, це не синонім новизни, може забезпечити охорону схожих творів), тобто мається на увазі те, щоб твір не був плагіатом. Новизна може стосуватися як змісту, так і форми.

Приклад. Стендаль використовував для своїх новел італійські середньовічні хроніки; Шекспір — сюжети античних авторів; живописці — біблійні сюжети, часто одні й ті самі, але форма цих творів була іншою;

2) вираження у матеріальній формі. Тракується згідно з національними законодавствами.

Приклади.

США: будь-яка матеріальна форма, яка існує зараз чи буде винайдена пізніше, за допомогою якої твори можуть сприйматися, відтворюватися, сповіщатися безпосередньо або за допомогою машини чи пристрою. Ця форма повинна бути стабільною значний період.

Результат: усні, драматичні, хореографічні твори, не зняті на плівку, не охороняються. Не охороняються твори у Мережі, якщо одночасно вони не записані у режимі реального часу.

Континентальна Європа: форма не обов'язково «матеріальна», а «об'єктивна», тобто така, що дозволяє сприймати твір органами відчуття, тобто твори, розміщені у Мережі, охороняються, незалежно від запису на носій інформації» [4, с. 52].

Не визнаються об'єктами авторського права певні категорії творів, а саме:

— видані органами державної влади в межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, судові рішення,

державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади. Однак слід мати на увазі, що автори проєктів зазначених офіційних документів мають право авторства;

- офіційні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки тощо);
- повідомлення про новини дня або повідомлення про поточні події, що мають характер звичайної прес-конференції;
- твори народної творчості;
- результати, одержані з допомогою технічних засобів, призначених для виробництва певного роду — без здійснення творчої діяльності, безпосередньо спрямованої на створення індивідуального твору.

Правова охорона поширюється лише на форму вираження твору і не поширюється на ідеї, теорії, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, принципи, відкриття або просто факти, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі [2, с. 35].

Суб'єкти авторського права — фізичні та юридичні особи, які є носіями суб'єктивних майнових та немайнових прав та обов'язків [3, с. 151].

Суб'єктами авторського права є:

- 1) автори творів науки, літератури і мистецтва;
- 2) спадкоємці авторів;
- 3) особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права (правонаступники).

З урахуванням статті 435 ЦК, первинним суб'єктом авторського права є автор твору, творець — тільки фізична особа, незалежно від віку та громадянства. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Право на твір належить його дійсному творцеві, справжньому автору — тому, хто написав книгу, картину, створив музику, виліпив скульптуру [2, с. 35].

Первісним називається авторське право автора, похідним — авторське право правонаступників.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про авторські права і суміжні права» співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення [6].

Відповідно до статті 14 Закону України «Про авторські права і суміжні права» автору належать такі особисті немайнові права:

- 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
- 3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;
- 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [8].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про авторські права і суміжні права» до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать:

- а) виключне право на використання твору;
- б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі згідно з положеннями статті 31 цього ЗЗакону, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

Виключне право на використання твору автором (чи іншою особою, яка має авторське право) дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом.

Виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- 3) публічну демонстрацію і публічний показ;
- 4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- 5) переклади творів;
- 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- 7) включення творів як складових до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- 8) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору;
- 9) подання своїх творів до загального відома публіки так, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором;
- 10) здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, яку зчитує комп'ютер;
- 11) імпорт примірників творів.

Цей перелік не є вичерпним [7].

Висновки. Отже, авторське право захищає не самі ідеї, а форму їх вираження. Правова охорона набуває чинності лише тоді, коли ці ідеї реалізуються на матеріальному носії. З об'єктивного погляду авторське право — це сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що виникають під час створення та використання творів мистецтва, науки та літератури, а з суб'єктивного — особисті немайнові та майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням творів науки, літератури та мистецтва особами, яким вони належать та охороняються законом.

Набуття певних знань у сфері авторського права дасть змогу навчитися враз знаходити у своїх працях, розробках та продукції об'єкти ІВ, які при цьому створюються, отримати право охорони ІВ як у нашій країні, так і за кордоном, а також дає можливість обернути її на абсолютно конкурентоспроможний на ринку товар, який за раціонального та правильного використання може стати рентабельним, високоприбутковим та вагомим.

За допомоги інтелектуальної та творчої діяльності можна досягти високого соціально-економічного рівня добробуту суспільства.

Україна не відстає від світових лідерів і має доволі потужний інтелектуальний потенціал та велику кількість досягнень саме світового рівня, але здебільшого вони не були належним чином скеровані на користь нашого народу.

Список літератури

1. Центр Беркмана «Інтернет і суспільство». Авторське право для бібліотекарів : підручник / пер. з англ. О. Васильєва. Київ : ІММ «ФРАКСІМ», 2015. С. 17.
2. Аксютіна А. В., Нестерцова-Собакарь О. В., Тропін В. В. та ін. Інтелектуальна власність : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 31–35.
3. Право інтелектуальної власності. Акад. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
4. Верба І. І. Основи інтелектуальної власності : навчальний посібник / за ред. С. В. Чікін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. С. 50–52.
5. Закон України «Про авторське право та суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. ст. 64. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 09.04.2020).
6. Закон України «Про авторське право та суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. ст. 314. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 09.04.2020).
7. Закон України «Про авторське право та суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 35. ст. 271. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 09.04.2020).
8. Закон України «Про авторське право та суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. ст. 64 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 09.04.2020).

References

1. Berkman Center «Internet and Society» (2015). *Avtorske pravo dlia bibliotekariv: Pidruchnyk* [Copyright for Librarians]. Kyiv, TOV «IMM «FRAKSIM» Publ., p. 17.
2. Aksiutina, A. V., Nestertsova-Sobakar O. V., Tropin, V. V. (2017). *Intelektualna vlasnist: navch.posibnyk dlia stud.vyshch.navch.zakl.* [Intellectual property: teach.manual for students of higher educational establishments]. Dnipro, Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav Publ., pp. 31–35.
3. Orliuk, O. P., Sviatotskyi, O. D. (eds.) (2007). *Pravo intelektualnoi vlasnosti: Akad. kurs: Pidruch.dlia stud.vyshchych navch.zakladiv* [Intellectual property law: Acad. Course: Textbook for students of higher educational establishments]. Kyiv, In Yure Publ., 696 p.
4. Verba I. I. (2013). *Osnovy intelektualnoi vlasnosti* [Fundamentals of Intellectual Property]. Kyiv, NTUU «KPI» Publ., pp. 50–52.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994). *Zakon Ukrainy 'Pro avtorske pravo ta sumizhni prava'* [The Law of Ukraine 'On Copyright and Related Rights'], no. 13, article 64. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011). *Zakon Ukrainy 'Pro avtorske pravo ta sumizhni prava'* [The Law of Ukraine 'On Copyright and Related Rights'], no. 32, article 314. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). *Zakon Ukrainy 'Pro avtorske pravo ta sumizhni prava'* [Law of Ukraine 'On Copyright and Related Right'], no. 35, article 271. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994). *Zakon Ukrainy 'Pro avtorske pravo ta sumizhni prava'* [Law of Ukraine 'On Copyright and Related Rights'], no. 13, article 64. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

Дата надходження рукопису 22.05.2020

Objective. *The objective of the article is to find out the essence of copyright, namely its key concepts and basic principles, to identify the mechanisms and tools for its protection in Ukraine.*

Methods. *The authors supply the following scientific methods: theoretical – analysis and synthesis of literature on the problem under study; practical – the selection of factual material on the basis of which conclusions about the essence of copyright, its key concepts and basic provisions, mechanisms and instruments of its protection in Ukraine.*

Results. *The 21st century is considered as the beginning of a new era – an era of global technology, high informatization and mechanization, dynamic growth and development in the economy. In this century, human society plays a major role in the intellectual product that forms part of the economic and legal category of «intellectual property» (IP).*

Based on the factual material selected, we can conclude that today dynamic development of any sphere of human activity (culture, industry, agro-industrial complex, health care, etc.) is impossible without proper technical and scientific support and spiritual heritage of the society. They are closely related and interdependent. Therefore, the problem of the proper use of the intellectual potential of the society and the nation as a whole requires constant attention and support from the state.

The presence of a modern IP legal protection system in Ukraine contributes to the preservation and enrichment of the state's technical and scientific potential, development of the national economy and international trade, attraction of foreign investments to the economy of the country, in particular in the form of new technologies, Ukraine's entry into the world market of intellectual property as an equal partner.

The rules of copyright together with the provisions on related rights constitute the only institute of IP law – the institute of copyright and related rights.

From an objective point of view, copyright is considered to be a set of civil law rules governing relations that arise in the creation and use of works of art, science and literature.

From a subjective point of view, copyright is a personal non-property and property rights arising from the creation of works of science, literature and art by the person to whom they belong to and are protected by law.

Copyright is known to arise from the moment the work is created. Such a moment is considered manifestation of the work on a material medium in such a way that it becomes publicly accessible to others.

Key words: *copyright, intellectual property (IP), copyright objects, copyright subjects, personal non-property rights, royalties.*